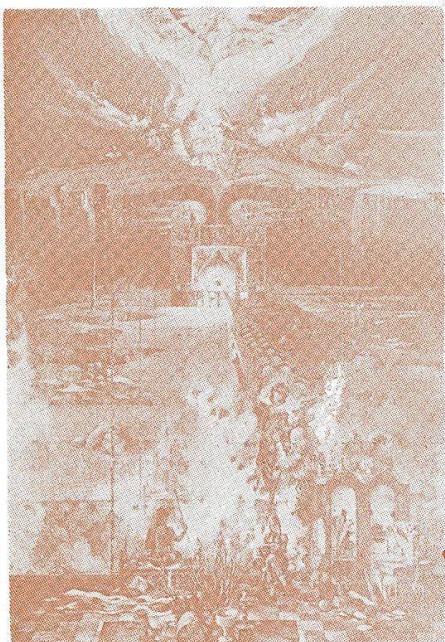

INDEKS KNJIGA

milić stanković deža VI — ponovljena prošlost

SLAVKO MIHALIĆ: »VRT CRNIH JABUKA«

»Razlog«, Zagreb, 1972.

Vrt crnih jabuka je zbirka koja, u tematskom pogledu, nema izrazitu samosvojnost u odnosu na druge Mihalićeve zbirke, nego se, zajedno sa njima, uklapa u jednu koherentnu celinu. Autor ovde ponovo otvara prostore svoje široko razuđene imaginacije i prostore u kojima se njegovo koitiranje sa egzistencijom ostvaruje kao duboko doživljena negacija, rezignacija i paradoksalno variranje između smisla i besmisla. Osećajući čin egzistencije kao ništavnost i suvišnost, dakle, nemocno pomireni sa uzludnošću suprotstavljanja čovekovom běsmislju, Mihalić pokušava da nadvlada taj neautentičan individualitet jednim snažnim užetom u prostor duhovnog. Ali i ovo je samo prividno ishodište za razrešenje čovekovog postojanja, koje donosi ekspanziju duha i osećanja, u krajnjoj liniji, ipak zatvorenih u individualnom biću. Time se krug zatvara, sve postaje čovekova obmana, »sve je tlapnja i sve je snovištenje« koje u svome osciliranju dolazi na početnu tačku, na besmisao kao jedino moguću konsekvencu čove-

kove ogoljene egzistencije. Otuda je Mihalićev čovek, obeležen tamom i neizvesnošću svoga postojanja, osuđen na samotništvo i lišen verovanja u bilo kakav konačni smisao stvari, lišen povezanosti sa drugim bićem jer mu ta veza ne donosi toliko potrebljano razrešenje sopstvene teskobne situacije.

I ranije je kritika otkrivala u Mihalićevom pesništvu tu izuzetno negativnu eksplikaciju postojanja i gotovo somnambulističko uništavanje ne samo spoljašnjih nego i unutrašnjih međa bića, ali postoji još jedan problem koji nas upućuje da se upitamo da li se autor miri sa takvom postavkom egzistencijalnih tokova. To je problem smrti kao individualnog spasa. Dakle, da li smrt donosi sobom osmišljavanje čovekovog otuđenja u svetu? »Iznad svega leži smrt«, konstatiše pesnik, njeno prostiranje je sveobuhvatno, ali čovek, postajući svestan neminovnosti tonjenja u ništavilo smrti, još više se okiva svojom samoćom, zaziđuje se u nerazrušivu čutnju; stoga smrt, koja je pesniku jedino razumna, baš zato što je neizbežna, ne daje odgonetku smisla. Pesnike fantazmagorične slike dostiže kulminaciju duhovno-poetskog zvučanja, ali posle toga sledi praznina. Mihalić nas ostavlja da naslućujemo, on besprekidno nastavlja svoje i naše traganje za smisalom, za konačnim.

*I riječi
što su već bile utrnule
u ovom svjetu razdijeljena smisla,
zaiskriše nešto strasna besmisla
za kojim je pad
barem
razumān.*

Ako je poezija »izraz jezika koji stvara« (Komnenić), onda taj jezik u Mihalićevom slučaju signalizuje jednostavnost njegove poezije kojom se otvara poetska subjektivnost u koju se lakoćom poniremo i pored njene filozofske potke. Međutim, ova jednostavnost je prividna. Jer, polazeći od naizgled bliskih, znanih slika, značenja, emocija, pesnik uspeva da uzdigne svoj poetski govor do stupnja jedne izuzetne vizuelne i, pre svega, estetske relikvije u kojoj su sublimirane metaforičke, intelektualne i meditativne strukture kroz koje se projektuju tamni simboli pesnikove duše i raztrzana strujanja svesti. Slike i simboli Slavka Mihalića onako kako ih on postavlja u fokusu svoje imaginacije, postaju specifični intimističko-egzistencijalni rezkvizi koji se poništava jednoznačna semantika i uvek otkrivaju neke nove, više slojne dubine zvučanja. Njegov jezik, u isto vreme afektičan, pronicljiv i giban, čvrsto impregniran u strukturu poetskih vizija, doprinosi spontanosti ove poezije i oplemenjuje je u visokom stepenu.

Zorica Stojanović

PAVLE POPOVIĆ: »ZAMKE«

Matica srpska, 1973.

Pavle Popović objavio je šest knjiga pesama: Kameni šuma (1957), Svetlosti i senke (1958), Čovekova bitka (1961), Sentimentalne panorame (1966), Kameni šuma (1969) — ponovljeno i dopunjeno izdanje — i Zamke (1973).

Iako nije slvio kao jedan od vodećih izreda autora koji su, pedesetih godina, u srpskoj poeziji navajili, a danas i potvrdili prodor modernih estetsko-idejnih koncepcata, Popović nije niti puki saputnik.

Profil ovog pesnika može se najbolje sagledati ako iz čitave produkcije, u kojoj uočavamo nekoliko smerova, ukažemo na onaj za koji i danas, nakon petnaest godina, možemo reći da nije izgubio aktuelnost, čiji se rezultati dotiču živih tokova najnovije srpske i jugoslovenske poezije.

Teško je u prikazu jedne knjige razložiti pravce kontinuiteta i diskontinuiteta čitatog opusa, stoga nam se uputnim čini da razmotrimo najuočljivije osobine. U Popovića se godinama potvrđuje dvostrukost interesovanja. U toj dvostrukosti jedan pol pripada promatraru čoveka u savremenoj gradskoj sredini, a drugi tradicionalnom pitanju moći da se jezikom dopre do suštine čoveka i njegove sudbine u svetu. Kako se moglo i očekivati, prvo interesovanje, ono u kojem se pesnik oslanja na konkretni podatak, na iskustvo i objektiviran iskaz — dalo je više rezultata. U drugom slučaju, što važi za celokupnu savremenu poeziju, Popović je dosegao do opštepoznatih zaključaka o paradoxu ljudskog mišljenja i nemogućnosti da se jezikom odgovori na presudnu pitanja čiji koreni sežu duboko u ljudsku istoriju.

Pesme Prodite malo napred, Ljudi gledaju film, Onaj kojim više niko ne putuje, Prozori, Stambena zgrada, Suteren, U prodavnici starog nameštaja, Vožnja, Košulja, Prodavac novina, U pozorištu, Prsti, Selidba, Lutka i njima slične, koje se javljaju skoro u svakoj od knjiga, imaju aktuelnost kao kritika društvene situacije; njima je Popović, od prvih javljanja u časopisima pa do danas, zahvatio problematiku teskobe i usamljenosti čoveka, njegove psihičke prenapregnutosti u dodiru sa ljudima i stvarima, što vodi do krika kao alternativne protiv represivnosti i lažnih vrednosti građanskog humanizma.

U najnovijoj knjizi Zamke, koju čine dva ciklusa pesama — Zamke i Pesme o Milovanu — susrećemo se sa pokušajem autora da sopstveno ljudsko i poetsko iskustvo, danas već u tački zrelosti, iskaže kao završne rezultate dugogodišnjeg poetskog napora, iz čega najsnažnije progovara tragika poraza (neodoljivost da se podlegne, podostost određuje buduće tokove, kao da je spas u porazu — Druga zamka). Poraz, najstarije od svih ljudskih iskustava, ujedno i najlekovitije. Jer sve dok postoji smer i mogući cilj, mora se trošiti na jedno, crpiti iz jednog temelja — računati sa krajem. Poraz je tada najbolji izlaz, osloboda i iznova otvara prostor. Ovde se radi o takvoj vrsti poraza. Iz prvog ciklusa možemo izdvajati tri pesme koje pripadaju redu onih koje smo već spomenuli (Periferijska etida, Noćne zamke, Posle ljubavi). Takođe i ciklus Pesme o Milovanu, u kojima pesnik prenosi iskustvo poraza na konkretnu istorijsku situaciju. Razmotrićemo pobliže o kakvim se iskustvima radi u pesmama koje čine okosnicu knjige.

Problemi dosezanja do istine kreću se u tri konstante: rođenje — život — smrt, tu se i zaustavljuju. U pesmi Prva zamka, tragajući za poreklom (kod Popovića začetnik svega je Otac, onaj koji se može spominjati, ali ne i identifikovati sa bilo čim) susrećemo nedvosmislen iskaz: tu smo da prodemo (...) / kroz sve što zbilje se nezavisno od nas / i pre nego smo stigli (...) / znalo se već ko smo i odakle smo / Vreme je ozidano bez našeg učešća / Vreme je počelo pre Sećanja / (...) treba priznati / podrhtavanje zvezda (...) / pulsiranja koja se dokazuju i bez naša. U pesmi Druga zamka svetlost je ta koja oslobada oblike, izdvaja, rađa — svetlost-svest. A i prostori sna, za koje (Osnovni položaj) govoreći o mogućnostima reći, o mogućnostima da se pojmi svet (reći pučaju u šavotinu, raspadaju se / steničava tavanica poimana / (...) sprečava prodor u Neslučeno / ambisno-tle održanja / tle pod nogama, realnost koja to nije / (...) reći / koje se uzatud trude da postanu misao sveta / na samom vrhu svetlosti prozor zaštićen rešetkama / prozor, saznanja, prozor nade / prozor opredeljenja) Popović kaže: ipak, ostaju prelepi, nedostižni predeli sna / koji bi mogli biti razlog nastavljanja — ti prostori sna dostupni su samo svetlosti.